

Jan Jongepier
Emmakade 49
Leeuwarden.

Aan het college van Kerkvoogden van de Hervormde Gemeente
te Assen.

9 december 1982

Keuringsrapport

betreffende de restauratie van het Van Dam - orgel in
de Hervormde Jozefkerk te Assen,
uitgevoerd door Mense Ruiter Orgelmakers b.v. te Zuidwolde.

Uitgangspunt van de restauratie was het herstel van het
deerlijk geschonden en vrijwel onbruikbare orgel in de toestand
van 1896. Hoewel aanvankelijk gedacht werd aan herstel in fasen
is uiteindelijk toch algeheel herstel van de oorspronkelijke
toestand gerealiseerd, met twee uitzonderingen:

- a. Er is één register toegevoegd, met Van Dam-pijpwerk.
- b. De Klarinet 8 vt is (nog) niet gereconstrueerd, hiervoor is
voorlopig het register Dulciaan 8 vt van Koch uit 1956
gehandhaafd, zij het met correctie van de intonatie.

De windladen van Hoofdmanuaal, Bovenmanuaal en Pedaal zijn
geheel gerestaureerd, en van hechthouten dekken voorzien. Tijdens
het werk zijn ook nadere aanwijzingen omtrent de oorspronkelijke
registersamenstelling aangetroffen, die op de uitvoering van het werk
van invloed zijn geweest.

De windvoorziening is grotendeels ter plekke gerestaureerd.
Afsluitingen zijn weer hersteld, c.q. opnieuw aangebracht, de
oorspronkelijke inliggende Tremulant is weer in werking gesteld.
De mechanieken zijn geheel nagezien en hersteld. Toen na het
in werking stellen van de nieuwe klavieren bleek, dat het toucher te
zwaar zou blijven, is besloten, nieuwe eiken walsarmen in een iets
afwijkende verhouding aan te brengen. Na deze werkzaamheden is het
toucher zeer goed te noemen.

De klaviatuur is vrijwel geheel nieuw gemaakt, naar voorbeelden
van Van Dam uit de onderhavige periode.

De klavieren, het pedaal, de knoppen met opschriften zijn geheel
nieuw. De lessenaar is nog oud. Rond de klaviatuur bleek nog veel
reparatiewerk en reconstructiewerk noodzakelijk, om voldoende
constructieve hechtheid van de orgelkas te kunnen garanderen.

De volgende registers zijn weer in de oorspronkelijke toestand terug-
gebracht:

Hoofdmanuaal

Violon 16 voet discant

c'-h', 12 pijpen dus, zijn bestaande
frontpijpen, die weer zijn aangesloten
met loden conducten.

c''-g''': hiervoor zijn 20 pijpen gebruikt
van de discant van de Prestant 8 vt van
het orgel uit de Oosterkerk te Leiden
(L. van Dam en Zn. 1901), dat gesloopt is.
(hierna te noemen: Leiden).

Holpijp 8 vt:

Hiervoor is de Roerfluit 8 voet, tot vóór
de restauratie op het B_ovenmanuaal,
weer teruggeplaatst.

Fluit Travers 8 voet

Gereconstrueerd uit de vóór de restauratie aanwezige Nachthoorn 4 voet. Teruggeschoven, ronde opsneden wat bijgewer intonatie herzien. Vanaf H aanwezig. Na demontage bleek, dat C-G met de Roerfluit gecombineerd was geweest. Dit is hersteld, terwijl voor Gis-B drie nieuwe pijpen zijn bijgemaakt.

Octaaf 2 voet

Het originele register, aanwezig in het Bovenwerk, is op de originele plaats teruggeplaatst.

Mixtuur 2-3-4 sterk

Hiertoe is aangekocht de Mixtuur uit Leiden Deze is fabrieksmatig gemaakt, met geperste labia. De samenstelling was:

C	c	c'
2	2 2/3	4
1 1/3	2	2 2/3
		2

Niet alleen uit het bestek van 1896, maar ook uit de boringen van de stok bleek, dat de Mixtuur van Assen 2-3-4 sterk was geweest. Besloten is daarom, dit aan te vullen. De pijpenmaker heeft hiertoe nieuwe pijpen met geperste labia vervaardigd. De samenstelling is thans:

C	c	c'
2	4	4
1 1/3	2 2/3	2 2/3
	2	2
		2

Nachthoorn 4 voet

Hiertoe is aangekocht de Fluit Travers 4 voet uit Leiden. Zeer mooi register, flauw conisch.

Bovenwerk

Prestant 8 voet

De 4 voets Prestant van vóór de restauratie is teruggeschoven en in de oorspronkelijke toestand teruggebracht. Eén pijp moest worden bijgemaakt. De aansluiting van de frontpijp is vernieuwd. Er zijn aanwijzingen gevonden voor de plaats van de grootste pijpen C-E. Deze zijn niet gereconstrueerd.

Viola di Gamba 8 voet:

Niet gewijzigd, vermeldenswaard, omdat dit het enige register in het Bovenwerk is, dat nooit veranderd is geweest.

Quintadeen 8 voet

Toegevoegd. Zou aanvankelijk op de plaats van de Voix Celeste komen. Toen daarvoor origineel pijpwerk beschikbaar bleek, is besloten de Quintadeen toe te voegen. Er is een kantsleep gemaakt voor de Prestant 8 voet, in Van Damstijl. Voor Prestant en Quintadeen is een

nieuwe pijpstok gemaakt. De originele stok van de Prestant is in het orgel opgeslagen (onder de magazijnbalg).

Pijpwerk Leiden.

Voix Celeste 8 vt

Na verwijdering opdikken op de stok bleek de discant van dit register 2 sterk te zijn geweest. Hiertoe is aangekocht het gelijknamig register van het orgel in de Ev. Luth. Kerk te Purmerend. P. van Dam 1917.

Eigen pijpwerk, spitslabia, zijbaarden. Zeer enge mensuur, Duits geaarde Aeoline-Celeste.

De discant van Dam pijpen, c⁰-h⁰ nieuw bijgemaakt, Aeoline- pijpen, niet zwevend. C-H gecombineerd met Holpijp.

Holpijp 8 voet

Het originele register, dat na 1956 op het Hoofdwerk stond, is teruggeplaatst.

Salicet 4 voet

Afgezien is van de reconstructie van de Flûte Harmonique 4 voet, die hier tot 1956 stond. In plaats daarvan is een Salicet 4 vt gerealiseerd.

Aanvankelijk zou hiervoor een Viola di Gamba van Van Dam (Leiden) voor worden gebruikt. Na proefnemingen moest hiervan worden afgezien, aangezien er zoveel aan de pijpen moest gebeuren om tot een bevredigend resultaat te komen, dat er beter een nieuw register kon worden gemaakt. Dit is dan ook gebeurd.

Roerfluit 4 voet

Op de plaats van de Speelfluit 4 voet is een Roerfluit 4 voet geplaatst, waartoe de Roerfluit 8 vt van Leiden is gebruikt, één octaaf verschoven. Het hoogste octaaf bestaat thans uit open pijpjes uit 1956, waarvan de intonatie is herzien.

Woudfluit 2 voet

Dit register is geheel nieuw gemaakt. Wijde conische Woudfluit, copie van het gelijknamig register in het Bovenwerk van het Van Dam-orgel, dat zich thans in de Herv. Kerk te Daarle bevindt (1872-1918).

Klarinet 8 vt

Het nieuw maken van een doorslaand tongwerk in Van Dam-stijl moet, wegens gebrek aan ervaring met dit tongen-systeem, op dit moment worden afgeraden. De originele Klarinet uit Leiden is helaas reeds elders toegepast, hoewel niet in een Van Dam-orgel. Voorlopig is de Dulciaan van Koch derhalve gehandhaafd.

Pedaal

Veel werkzaamheden zijn verricht aan de bekens van de beide tongwerken, Bazuin 16 voet en Trompet 8 voet, die ingekort waren, en thans weer op de goede lengte zijn gebracht.

Algemeen

Al het pijpwerk is nagezien, de steminrichtingen zijn op het originele beeld teruggebracht, waartoe pijpen soms moesten worden voorzien van nieuwe boven-einden. De intonatie is met de grootst mogelijke zorg opgebouwd, zodat weer een goed versmeltende samenklank ontstond, naar het beeld van de bouwer en de bouwtijd.

Op deze wijze is een monumentaal laat 19e eeuw's orgel herrezen. Het is thans een van de weinige grote instrumenten uit het huis Van Dam, dat vrijwel in originele staat bruikbaar is.

Het orgel heeft twee opvallende kenmerken: in de eerste plaats een sterk klassieke inslag wat de prestant-registers betreft, en een klassieke balans tussen plenum en pedaal.

In de tweede plaats een overvloed aan solo-stemmen, waarin het orgel meer de modernere tijd weerspiegelt. Opvallend is voorts de grote indringende kracht van de grondstemmen 16 8 en 4 voet, die samen de kerk al geheel vullen.

Op wonderbaarlijk mooië wijze passen de aangekochte registers in het beeld van de originele overgebleven stemmen. Ook de nieuwe registers zijn goed gemaakt, en sluiten in klank voortreffelijk aan.

Met deze restauratie is dit orgel op voortreffelijke wijze gerehabiliteerd. De Hervormde Gemeente van Assen heeft voor haar Eredienst weer de beschikking over een muzikaal, en optimaal functionerend instrument, hetgeen een gelukwens waard is. Daarnaast zal het orgel ook bij openbare concerten zeer goede diensten in het culturele leven van hoofdstad en provincie kunnen bewijzen.

De orgelmakers hebben met dit restauratiewerk bewezen voortreffelijke vaklieden te zijn, met een zeer bewuste visie op de verscheidenheid van orgeltypen, en een uitstekend inlevingsgevoel voor de klankwereld van dit type instrumenten. Dat er met zoveel zorg en geduld gewerkt is, stemt tot vreugde. Een welgemeend compliment aan het adres van de orgelmakers is dan ook zeker op zijn plaats.

Ik spreek tenslotte de wens uit, dat dit monumentale en muzikale orgel gedurende lange tijd een bron van inspiratie mag vormen voor het muzikale aandeel in de Eredienst van uw Hervormde Gemeente.

